

İslami Fetihden Gırnata'nın Düşüşüne Kadar Endülüs Tarihi

Abdurrahman Ali Hacci, Çev. Kadir Kınar

İlk Harf Yayınevi, İstanbul, 2017, ISBN:808,978-605-9844-95-6

22

İsmail AKGÜN*

İslam tarihinde, fethi kadar düşüşü de hayret uyandıran, Avrupa ile Müslümanların temas noktasını teşkil eden Endülüs'ün tarihi hakkındaki çalışmalar ülkemizde kısıtlı bir ölçekte ve bu alanın mevcut boşluğu akademisyenlerimiz tarafından bazı eserler sayesinde nispeten de olsa kapatılmaya çalışılmıştı. Yabancı bir akademisyen –Abdurrahman el Hacci- tarafından yazılan bu kitap da tam olarak isminden anlaşılacağı üzere Endülüs'ün Müslümanların hâkimiyetine geçişinden Gırnata'nın sükûtuna kadar olan uzun bir süreci tarihiyle, coğrafyasıyla ve yaşanan olaylarıyla ele almıştır. Eser, çeşitli dillerde yazılmış muhtelif kaynaklardan istifade etmektedir. Latince isimleri Arapça telaffuzu ile yazılması da kültür birikimine katkı sağlamaktadır. Eserin müellifi, Abdurrahman el-Hacci fetih sonrası İspanya'nın Endülüs adını almasını "...Vandallar İberya'yı miladi üçüncü ve beşinci yüzyıllar arasında ele geçirdiler. İşte Endülüs ismi bu Vandal isminden evrilmiştir." şeklinde yorumlamıştır.(s.35)Eserin giriş bölümünde fetih öncesi Avrupa ve İspanya'nın siyasi ve içtimai durumu değerlendirilmeye tabi tutulmuştur. İspanya'nın Gotlar hâkimiyetinde sınıf tabakalarından müteşekkil bir idare ile yönetildiği ve halkın; soylular, din adamları, mal sahipleri ve köleler olmak üzere dört tabakalı piramidi andırmaktadır. Yazar, Got hâkimiyetinden bahsederken;

* MSÜ, Harp Tarihi Yüksek Lisans Öğrencisi, Kastamonu, adiltoyca@gmail.com

Gotların hangi kolunun İspanya üzerinde egemen olduğunu dile getirmemiş. Gotlar'ın tarihte bölgeye göre Ostrogotlar (Doğu) ve Vizigotlar(Batı) olmak üzere iki kolu vardır. İspanya'yı da Vizigotlar yönetmekteydi.¹Müellif genel giriş bölümü sonlarında Vizigotlar'ın son kralı Roderich (Rodrigo) ve ondan önceki kral olan Witiza'nın halk tarafından sevildiğini ve itibar sahibi olduklarını belirtse de Vizigotlar 240 yıllık hâkimiyetlerinde İspanya'nın yerli halkı tarafından hoşgörü ile karşılanmamışlardır. Hatta Aryus mezhebinde olmalarından ötürü Katolik İspanyollar tarafından sapkın olarak itham edilmişlerdir.²

Fethin hazırlıkları bölümünde; Tarık ibn-i Ziyad'ın 'gemileri yakma hadisesinin'' ve ''savaş öncesi hutbesinin'' sıhhatinin olmadığını mantıklı ve sağlam tarihi veriler ile de dile getirmiştir.(s.81)Endülüs Fethinin Özeti başlığında, İslam ordusunun inanç kuvveti ile zafer kazandıkları ve Vizigotları mağlup ettiklerini(s.161) anlatması kısmen doğru olmakla beraber mezkûr savaş olan Lekke'de sabık kral Witiza'nın taht mağduru oğulları Sisbert ve Oppa'nın savaşta pasif kalmaları ve nihayetinde geri çekilmeleri³ savaşın dönüm noktasını teşkil etmiştir. Valiler Dönemi bölümünde Endülüs'ün kuzeyine dek emin şekilde ilerlenmesi yerine Pirene Dağları ötesine geçilmesini hatalı bulmaktadır.(s.176)Nitekim yazar haklıdır. Çünkü Vizigot kalıntıları Pelayo önderliğinde 718 yılında isyan ateşini yakarak Endülüs'ün kaybının adı olan Reconquista'yı başlatmıştı.⁴''Adı geçen devletçikler ve devlet, keskin bir Haçlı ruhuyla Müslümanlarla savaşmışlar, bütün Avrupa yanlarında yer almış... Sonuçta batıdaki Haçlı savaşları olmuştur.''sözlerinde ise kısmen haklılık payına sahiptir. Çünkü kuzeydeki küçük devletler isyan ettiklerinde Hıristiyanlıklarına sıkı sıkıya bağlılardı fakat asıl gayeleri zevale uğrayan Vizigot Krallığı'nı tekrar ihya etmektir. Harekâtın, tarihteki herhangi bir haçlı seferi ya da taarruzu boyutu alması ise Reconquista'nın birinci safhadan ikinci safhaya geçişi esnasında cereyan eden Normanlar'ın Barbastro'yu işgali ile Roma kilisesinin mücadeleyi mahallî seyirden global çaplı bir mücadele hale getirmesi sayesinde olmuştur.

Emirler Dönemi bölümünde, birçok ayrıntıyı dile getirmesine karşın Kuzey Afrika'da kurulan Aglebiler ile olan müttefik ilişkisine değinmeyişi de eserin bir başka eksikliğidir. Aglebiler'in 847 yılında icra ettikleri Roma kuşatmasında Endülüs'ten üç yüz filikalık bir kuvvet ile yardım edilmişti.⁵ Hilafet Dönemi bölümünde Mecusilerin Endülüs'e Saldırmaları başlığı açarak Normanları Mecusi olarak anmakta iken(s.398),Beylikler (Tavaif) Dönemi bölümünde ise ''Putperest Normanlardan, Hıristiyanlığa geçen bir grup...'' şeklinde tarif edilmesi konu bütünlüğünü sarsmaktadır.(s.470) Beylik Dönemi bölümü sonunda özet olarak verdiği bilgilerde Endülüs'ün içine düştüğü ahvalin İslami çizgiden ayrılma ve ona azı dişleri ile sarılmama neticesi'' meydana geldiğini teolojik yorum ile ifade etmiştir.

Murabıtlar Dönemi'ni ''İlk Canlanış'' olarak zikreden müellif bölümü üç konu üzerinde ele almaktadır; cihatları, yardımlaşmanın neticeler ve genel gidişat. Murabıtların kuruluş ve yükselişini detaylı olarak ele

¹ Lütfi Şeyban, *Reconquista Endülüs'te Müslüman-Hıristiyan İlişkileri*,3. Baskı, İstanbul, İz Yayıncılık 2016,s.44

² Mehmet Özdemir, *Endülüs Müslümanları (Siyasi Tarih)*,3. Baskı, Ankara, TDV Yayınları 2016,s.41

³ a.g.e., s.54

⁴ Mehmet Özdemir, *Endülüs'ten İspanya'ya*,1. Baskı Ankara, TDV Yayınları 1996,s.25

⁵ Muhittin Kapaşahin, *Aglebiler*, 1. Baskı İstanbul, Yalın Yayıncılık,2013,s.131

almıştır. Lemtune kabilesinden gelişleri, ‘‘peçeliler’’ olarak anılmaları da dâhil ribat karakollarından dolayı Murabıtlar olarak çağırılmalarına dek detaylı olarak bahsetmiştir.1086 yılındaki meşhur ez-Zellaka Muharebesi’ni bir önceki bölümün sayfalarında(s.523) teferruatı ile anlatmasına karşın esas bölümde ise kısa şekilde bahsetmesi konunun derinliği ve bütünlüğünde kısmi eksikliklere neden olmuştur. Tek başlık altında konu olarak da bir bütün halinde işlenmesi daha uygun olurdu. Lakin yine de mezkûr savaştan ‘‘...bu olay aynı zamanda Endülüs Yarımadası’ndaki İslamlığın ömrünün dört asır daha uzamasına yardımcı olmuştur’’ şeklinde sözlerini sarf etmiştir. Murabıtlar’ın siyasi sahadaki takipçisi olan Muvahhidler dönemini ise misyonu tamamlama olarak vasıflandırır.(s.583)Muvahhidler döneminde ele aldığı el-Erek Savaşı (1195),yazara göre ‘‘...bize Murabıtlar zamanında olan eşi ez-Zellaka Savaşı’nı hatırlatmaktadır. Bu da o da İslam tarihinde dönüm noktası teşkil eden iki büyük zaferdir. Hatta her ne kadar ikisi de İslam’ın övünç kaynağı ve adının yücelmesine vesile olan şanlı zaferlerden olsalar da Erek’in hatırasının ez-Zellaka’dan daha büyük olduğu söylenebilir.’’ şeklinde beyan etmiş olduğu yaldızlı sözler kısa süre sonra meydana gelecek olan İkab Yenilgisi’nin Erek’in kazandırdıklarını bir anda kül etmesi gerçeğini değiştirmeyecektir.

Son bölüm olarak ele aldığı Gırnata Hükümdarlığı için Küçük Endülüs tabirini kullanan yazar İspanya’nın güneyinde tutunan küçük ölçekli devletin kuruluşu, ayakta kalma mücadelesini, rakiplerinin durumunu da ayrı başlıklarda işlemektedir. Mezkûr bölümde evvelki yardımların yıkılmakta olan Endülüs’ün gelmekte olan faciasını durdursa da esas problemin bünyenin kendisinde yani Endülüs’te kurulan devlet ve devletçiklerde olduğunu, dışarıdan gelen yardımların bir nebze fayda sağlamasına karşın nihai akıbetin destek kalktığı an itibariyle neticelendiğine değinmektedir.(s.684)Tarif Savaşı’nı (1340) anlatırken ‘‘...Müslümanlar bu savaşta ateş eden bir top çeşidi kullandılar.’’(s.710) bilgisi ise bazı tarihi kaynaklarda geçse de kesinliği kanıtlanmış değildir.⁶Buna ilaveten yeni silahın dahi nihai akıbeti değiştirmedigine de vurgu yapılmıştır

Netice itibariyle kitap, Endülüs tarihinin genelini işleyerek konu hakkında araştırma yapmak isteyenlere istifade edilebilecek özelliktedir. Sonuç kısmında kronolojiye ihtimam gösterilmesine dikkat çekse de kitapta kronolojinin atlanıldığı göze çarpmaktadır. Fakat eser yapı itibariyle birçok kaynaktan veri almıştır. Kaynakçayı Arapça kaynaklar ve Batı dillerinde yazılmış kaynaklar şeklinde iki kısma ayırması da Endülüs hakkında araştırma yapmayı arzu edenler için kontekst ve referans açısından önemli bir fırsat sunmaktadır.

⁶ Salim Aydüz (2011) Osmanlı Silahları, Silah Üretim Merkezleri ve Literatürü Tarihi, Tarih Okulu Dergisi 10,s.10